

frågor för dagen

Red: Sten Söderberg

Socialstyrelsen begär över 3,5 miljarder

I socialstyrelsens petita begärs en anslagsökning med närmare 300 miljoner kronor till 3 557 259 000 kronor. Kostnadsökningen beror till en del på att vissa anslag överförs till socialstyrelsen från andra verk. Av de begärda anslagen hänförs sig drygt 1,6 milj. kr till de allmänna barnbidragen. Styrelsens eget löne- och omkostnadskonto växer från 21 till 32 miljoner kronor.

Anslagsframställningen innehåller i år en allmän policyframställning. I denna erinras bl.a. om samhällets fortlöpande och ökade insatser inom hela vårdfältet. Från en total insats 1950 om 720 milj. kr för hälso- och sjukvården ökade den fram till 1965 till 4 800 milj. kr. För närvarande kan insatsen uppskattas till 6 à 7 miljarder kr. Inom den traditionellt "sociala" sektorn har insatserna ökat i motsvarande takt.

Vårdorganisationen i landet befinner sig i ett dynamiskt utvecklingsskede. Den elektroniska datatekniken ger möjligheter att utnyttja ett informationsunderlag som tidigare inte varit möjligt att praktiskt behandla. Förändringar av den medicinska behandlingsmetodiken kan leda till en omprövning av resursbehovet inom olika vårdformer. Inom socialvården pågår en liknande utveckling.

För att glesbygderna inte skall få en väsentlig försämring av sjukvårdsservicen måste nya former

skapas för sjukvårdsförsörjningen. En inom socialstyrelsen nyligen avslutad utredning angående den öppna vårdens organisation anger riktlinjer för hur dessa frågor kan lösas.

En väl utbyggd sjukvårdsstatistik kommer att ge ett väsentligt bättre underlag för sjukvårdsplaneringen. Vårdarbetet måste göras så personalbesparande som möjligt. En fortsatt differentiering av vården enligt principen om "lägsta effektiva omhändertagandenivå" samt en fortsatt satsning på förebyggande åtgärder svarar mot detta syfte.

Förebyggande hälsovård

Socialstyrelsen framhåller i petitan bl.a. att den förebyggande hälsovården bör utvecklas ytterligare. Man erinrar om att inom kort startas hälsoundersökningar av 4-åringar för att möjliggöra ingripanden mot sjukdomar och dolda handikapp redan i förskoleåldrarna, samtidigt framhåller man, att en effektiv hälsouppllysning på lång sikt, kan minska belastningen på vår sjukvårdsapparat. Socialstyrelsen begär därför ett anslag på 3,6 milj. kr, vilket innebär en ökning med 2,5 milj. kr från innevarande budgetår. Man äskar också 2,2 milj. kr till en planerad försöksverksamhet med allmän hälsokontroll i Gävleborgs län.

Styrelsen finner det angeläget att frågorna om en fortsatt yrkesutbildning av handikappade ungdomar löses. Särskilt viktigt är att man inom långtidsvården uppmärksammar de yngre handikappades situation så att de får den hjälp till en återanpassning som kan vara möjlig.

Socialstyrelsen förutser vidare en mycket kraftig ökning av behovet av anslag till anordnande av vissa institutioner för psykiskt utvecklingsstörda eller 15 milj. kr mot för innevarande budgetår 4 milj. kr.

Ungdomsvården

Socialstyrelsens allmänna rådgivning till kommunerna rörande den förebyggande barn- och ungdomsvården kommer att i ökad utsträckning omfatta de betydelsefulla miljöfrågorna. Genom att barnhemmen i ökad utsträckning får ta emot asocial ungdom kommer bearbetning och förnyelse av innehållet i barnhemsvården att ske.

Olika åtgärder för kvalitativ förstärkning av vårdresurserna vid ungdomsvårdsskolorna föreslås. Behovet av en målinriktad behandlingsforskning bedöms ofrånkomligt och bör ej skjutas på framtiden.

Ungdomsvårdsskolorna föreslås få sammanlagt 70,1 milj. kr mot innevarande budgetår 41,5 milj. kr. Det är angeläget att den påbörjade kvalitativa uppbyggnaden av ungdomsvårdsorganisationen fortsätter. För att kunna åstadkomma en effektiv elevvård behövs fler psykologer, assistenter, tillsynsmän och vårdare, fritidsassistenter samt assistenter för den öppna vården.

Åldringsvården

Vad gäller åldringsvården förutser man en framtida ökad efterfrågan från de äldres sida på bostäder med differentierad service. Omfattningen av servicen och det sätt på vilket den bäst kan tillhandahållas, t.ex. inom husen eller från en central, bör bli föremål för undersökning och avvägning inte minst i kostnadshänseende.

Kommunerna skall stimuleras till en allsidig öppen åldringsvård, vilken skall syfta till att göra pensionärstiden meningsfylld och att så länge som möjligt uppskjuta individens behov av institutionsvård. De blivande pensionärerna bör informeras om de anordningar som står till förfogande. Den viktigaste av dessa bör vara en förebyggande hälsokontroll.

Bidragen till social hemhjälp föreslås öka från 105 milj. kr till 120 milj. kr.

Styrelsen understryker behovet av personalförstärkning inom nykterhetsvården, men socialstyrelsen räknar med att de ökade kostnaderna här för skall motsvaras av besparingar genom att de alkoholskadade får en bättre vård och snabbare kan återgå till normalt arbete. Nykterhetsvården föreslås få sammanlagt 172,7 milj. kr mot 122,8 milj. kr innevarande budgetår, därav i bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m.m. 8,7 milj. kr (1,4 milj. kr) samt till driften vid dessa anstalter 70 milj. kr (51,5 milj. kr). Därtill kommer lån till nybyggnader vid erkända vårdanstalter 7,3 milj. kr (1,2 milj. kr).

Samtidigt som narkomanvården är under utredning har en ny specialklinik tillkommit vid Rålambshovs sjukhus.

Spri presenterar sig

Successivt bättre vård till successivt lägre kostnader — det är målet för rationalisering och planering inom vårdsektorn. Denna har sannolikt större behov av effektivisering än de flesta andra verksamhetsområden. Samtidigt är uppgiften att effektivisera där svårare och mer grannliga än på andra fält, hävdade direktör Olle Nelander, när han presenterade Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) vid en konferens i Stockholm. 120 representanter för sjukvårdens huvudmän, centrala myndigheter och organisationer deltog. De debatterade dels olika vägar att nå målet, dels Spris insatser i framtiden.

Sjukvårdens snabba expansion, stora resurser och ansvarsuppdeleningen på flera självständiga huvudmän — dessa och andra faktorer talar för stort effektiviseringsbehov. Men hur skall man effektivisera? Direktör Nelander ansåg att allmänna effektiviseringsprinciper också kan överföras till sjukvården: man skall börja med att klara ut förvaltningsorganisationen så att ledningen får tid att ägna sig åt bedömning och planering för framtiden. Grundplanering följs av detaljplanering, prioritering och genomförande. Sedan gäller det att driva det som genomförts, kontrollera utfallet och eventuellt justera samt fortsätta med en rullande långtidsplanering, samtidigt som man följer den tekniska utvecklingen.

Spri skall sträva efter att medverka i alla dessa steg. Vi har inte något direkt ansvar för vårdproduktionen som sådan — men vi har ett klart ansvar för påverkan. Och vi skall aktivt försöka påverka dem som har ansvaret i varje särskilt fall.

Avdelningschef Robert Nilsson, allmänna avdelningen, berättade att Spri skall förverkliga en gammal dröm — en central utred-

ningsbank. Den skall registrera både Spris och andras utredningar och vara ett av instrumenten för en bättre samordning på rationaliseringsfältet.

Avdelningschef Gunnar Högberg, organisationsavdelningen, klargjorde att medicinsk ADB är ett av de områden Spri särskilt skall satsa på. Där finns stora utvecklingsmöjligheter och nästan alla huvudmän gör eller planerar sådana utredningar. En samordning krävs. Spri planerar att pröva bra ADB-system på ett mindre modellsjukhus och där samordna olika system till en enhet.

Spris byggnadsavdelning har en stor granskningsuppgift för NSB — nämnden för sjukvårds- och socialvårdsbyggnader. Första halvåret 1968 rörde det sig om 500 ärenden och på ett år passerar ärenden för 1 miljard kronor avdelningen, förklarade avdelningschef Tore Lindh.

Konferensens ordförande, talman Fridolf Thapper summerade:

— Den enorma kostnadsutvecklingen oroar oss. Rationalisering är nödvändig — annars kommer inte resurserna att räcka till och då kommer patienterna verkligen i kläm.

Löften åt de handikappade

Aldrig förut har de handikappades problem uppmärksammats så mycket som i den valpropaganda Sverige upplevde i augusti-september. Det kan kanske förklaras med att vi aldrig tidigare har haft så många handikappade som nu och att de sorgligt nog börjar bli så mångtaliga att de börjar beaktas som politisk marginalgrupp, presumtiva väljare. Enligt samma realistiska (inte nödvändigtvis cyniska) tumregel har man under tidigare val inriktat sig först på åldringarna och deras problem, eftersom vår demografiska struktur försköts upp mot de högre åldrarna, och sedan ungdomsproblemen då rösträttsåldern sänktes.

Vill man se saken positivt — och det finns inget skäl att avstå från det — så är det glädjande att alla partier har gett så rundliga löften åt de handikappade att det

inte blir möjligt att i fortsättning- en försumma dem. En av de flitigaste förespråkarna för handikappfrågornas lösning var riksdagsledamoten Anna-Greta Skantz (s), Malmö. Man tar henne helt på allvar eftersom hon i riksdagen har medverkat till bl.a. handikappsinstitutets inrättande, ett enhetligt bidragssystem för olika typer av hjälpmedel, ökade möjligheter att få statsbidragsberättigade hjälpmedel och ändringar i socialhjälpslagen som klarlägger kommunernas ansvar för den enskildes personliga omvårdnad. I ett uttalande i *Arbetet* säger hon:

Samhället är inte — som det ibland görs gällande — ointresserat av handikappfrågorna. Anslagsbeloppen talar ett tydligt språk. Det sammanlagda stödet motsvarar cirka 4,5 milj. kr per dag (1.660 milj. kr per år). 995 milj. är förtidspensioner. 580 milj. går till att skapa sysselsättning och ge utbildning åt handikappade. 125 milj. går till hjälpmedel för handikappade, till invaliditetsförebyggande åtgärder m.m. Från 1 juli i år arbetar ett nytt handikappinstitut för bl.a. utveckling av tekniska hjälpmedel.

Åtskilligt återstår emellertid att göra. En av de främsta uppgifterna är att bryta den kulturella isoleringen. Det kan t.ex. ske genom att resor och transporter ordnas. Det finns handikapp som inte syns, t.ex. dövhet. Även de som drabbas av sådana handikapp blir isolerade. För de blinda satsas 2 milj. kr på det kulturella avsnittet i syfte att minska isoleringen. Stödåtgärder av detta slag måste utbyggas. Detsamma gäller servicen i bostadsområden — en fråga som för övrigt berör alla.

Datamaskin för efterundersökning av gallstensopererade

En efterundersökning av 1 255 gallstensopererade patienter har påbörjats vid Kirurgiska kliniken, Malmö allmänna sjukhus. Samtliga personer, som deltar i undersökningen har opererats för stenar i de djupa gallvägarna med cholangiografifröntgen som rutinme-

tod. Undersökningen, som leds av med lic Bengt I Lindskog, syftar till att fastställa effektiviteten i denna operationsmetod och genomförs med hjälp av datamaskin. Försäkringsbolaget Förenade Liv har anslagit 7 500 kr, motsvarande kostnader för kompletterande databehandling och stansning, omtalar Försäkringsbolagens upplysningstjänst.

Ungefär 25 000 människor i Sverige opereras årligen för gallsten, företrädesvis kvinnor. Av de 1 255 operationsfallen i undersökningen är ca 900 kvinnor. Sjukdomsfrekvensen ökar med stigande ålder, säger dr Lindskog. Den mest drabbade åldern är omkring 50 år, men gallstenspatienter finns i alla åldrar t.o.m. bland tonåringar.

Man vet ännu inte den grundläggande orsaken till att så många människor får gallsten. Den allmänna uppfattningen är att gallsten är en typisk "välvärdssjukdom". Symptomen dvs kraftiga smärtor i buken uppstår ofta i samband med intagande av god mat som t.ex. rökt lax, ål, wienerbröd etc.

Felaktigt antibiotikabruk och blodförgiftningar

Septikemi dvs blodförgiftning har ökat kraftigt framför allt under det senaste året. Orsaker är bl.a. det utbredda narkotikamissbruket samt felaktigt och överdrivet bruk av antibiotiska preparat. Man har vidare kunnat konstatera att hjärtkomplikationer på basis av blodförgiftning tillstöter i högre utsträckning än tidigare. Sambandet mellan blodförgiftning och akuta klaffel skall nu undersökas av ett läkarteam på Roslagstulls sjukhus, Stockholm. I teamet ingår förutom undersökningsledaren docent Elias Bengtsson, Gösta Tunevall, bakteriolog, Tore Strandell, fysiolog, samt Maj Swanbom, kliniker. Försäkringsbolaget Förenade Liv har anslagit 25 000 kr till undersökningen, omtalar Försäkringsbolagens upplysningstjänst.

Optimism om proteinför-sörjning

Ett proteinsymposium hölls i mitten av september i Wenner-Gren

Center under den internationella beteckningen Evaluation of novel protein products. Det präglades av en optimism, som tycktes överraska åtminstone de närvarande pressmännen. Ett hundratal skandinaviska forskare deltog jämte ett 20-tal ledande vetenskapsmän från den övriga världen. Signaturen Heng (Henning Österberg) i Sv. D. gjorde följande referat.

Proteinbrist är den sjukdom de flesta människor dör av. Det är den dominerande u-landsfrågan. Symposiet på W. G. C. har naturligtvis inte någon enkel patentröslösning på detta frågekomplex. Men man är överens om att fram till 1980-talet kan man klara protein-hungern genom att rationellt utnyttja jordbruk och fiske på vår planet. Världsfisket med nya fångst- och konserveringsmetoder har i motsats till världsjordbruket hållit takten med folkökningen. Den folkökningstakt man här räknar med är sju miljarder människor år 2 000 som lägsta siffra.

Men på 1980-talet behöver man nya ännu okända proteiner för att klara proteinförsörjningen. Men beredskapen för 80-talet börjar redan i dag. De nya proteinerna måste i förväg nog kunna bestämmas till sitt biologiska värde, vad är bra, vad är giftigt, vad kan accepteras som smakligt, hur övervinna månghundraåriga kostvanor och trosbarriärer.

Den metod som man i framtiden hoppas mest av är den mikrobakteriella. Det blir billigast att låta bakterierna göra jobbet. Att efterapa naturen, som nu mikrofloran i vämmen hos korna kan göra proteinämnen av råfoder. Man kommer att bygga stora fabriker för sådant.

Men detta ligger långt i framtiden. Anledningen till en viss akut optimism ger den nya majssort som kom för något år sedan och de mexikanska vetesorter som börjat användas i Indien. Med majssorten Opaque 2 kan man direkt bota proteinbristsjukdomarna. En indisk bonde bryr sig inte mycket för en ökning av skörden med några tiotal procent. Men med de nya sorterna kan han se hur den ökar fyrfaldigt! En viss risk finns dock för att dessa ensidiga odlingar kan bli utsatta för skadeverkningar.

De moderna fiskemetoderna

och möjligheterna att tillvarata fisken innebär också att man utan rovdrift skulle kunna klara det mesta av proteinbehovet i ett par decennier.

Tropisk regnskog räddningen?

Prof. N. W. Pirie, symposiets hederspresident, har en egen mycket avancerad uppfattning om jordbrukets väldiga outnyttjade möjligheter. De odlade ytorna kan tredubblas på jorden. De tropiska regnskogarna är den stora odlingsreserven. Vanlig spannmål går inte där, det ruttnar i den ständiga blötan. Men lämpligt ris kunde man odla där. Framför allt är han inriktad på bladäggvita. Framtida biffar på brännässlor och mällor alltså!

Om vi använder en tiondel av vad det kostar att ta oss till månen skulle vi klara en lysande jordbruksproduktion i regnskogarna, anser han. Man har aldrig försökt. Kolonialländerna vill göra t.ex. gummi i den tropiska skogen. Ingen har brytt sig om att försöka göra mat där. Ett stelnat tänkande måste dö bort med en äldre generation, innan man vågar sig in på så självklara projekt, tror han.

Men Georg Borgström varnar

Inte alldeles oväntat vägrade professor Georg Borgström, Michigan State University, att dela de övriga forskarnas optimism. Vid en diskussion på Folkets Hus i Stockholm ansåg han att de fattiga och hungriga folkens chanser att få vara med och dela på exempelvis äggvitan ur haven är minimala.

Världsfisket har hållit takten med folkökningen, mer än en och en halv miljard får sin högvärdiga äggvita via fisk och skaldjur. Efterkrigstiden har upplevt en stor mobilisering av världshaven som är utan motstycke i världsfiskets historia både i operationernas omfattning och i teknisk insats av instrumentering, fartyg, fångstmetoder och inte minst konservering.

Detta har dessvärre enligt prof. Borgström lett till överdrifter i re-

dovisningen av havsfiskets nuvarande plats i världsförsörjningen och ännu mer för bedömningen av havens framtida potential som äggvitekälla.

Trots detta utgör havens äggvita en viktig näringskälla men den har hittills endast i blygsam skala mobiliserats i kampen mot världshungern. Utvecklingen har blivit den motsatta: De rika nationerna tar för egen räkning mer och mer av havens fångster och mer än hälften av uttagen från havet går nu till fabrikation av fiskmjölsfoder. "Vi flaggar med de hungriga men har kommit av spåret".

Fiskkorv

Det ger anledning till eftertanke att japanernas fiskkorv gett ett större bidrag till världshushållets äggviteförsörjning än alla andra produkter tillsammans! Flera fabriker har uppförts utanför Japan. S.k. fiskprotein-koncentrat har dessvärre hittills endast haft klinisk användning samt kommersialiserats som ungdjursfoder. (Ett av undantagen är Astras fiskprotein-koncentrat, av vilket just 20 ton sänts till Biafra.)

Prof. Borgström nämnde också att modernt högsjöfiske av japansk och sovjetrysk stil och format är kapitalkrävande. Världens nuvarande fiskeflottor skulle utan vidare kunna dubbla världsfångsten! Ändå bygger man i den rika världen febrilt ut fler och större flottor.

Över trehundra miljoner barn är starkt hämmade i sin fysiska och psykiska utveckling genom bristen på protein, sade statsrådet Krister Wickman, när han öppnade symposiet. Det behandlar frågor som borde engagera folken i alla länder. Denna forskning har fundamental betydelse för alla på vår planet.

Det märkligaste med de uttalanden som gjordes på symposiet är att världsproduktionen av livsmedel dock har ökat i takt med folkökningen. Det bekräftar ännu en gång att "befolkningsexplosionen" främst är ett fördelningsproblem. Med rättvisa och omtanke kan "överbefolkningen" tills vidare klaras.

"Hungersymposiet"

Typiskt är att man efter några dagar övergick till att kalla proteinkonferensen för ett "hungersymposium". Prof. Gösta Ehrensvärd, Sund, utfärdade en "krigsförklaring":

— Vi har inte tid att vetenskapligt på protein på det gamla solida, försiktiga sättet. Vi behöver samma högsta prioritet som t.ex. krigssituationen 1940—45 gav utvecklingen av radarn och penicilinet. Ett "krigskabinett" som sätter fart på utvecklingen.

— Vi måste skapa samma effektivitet som under krigstillstånd, fortsatte prof. Ehrensvärd. Det innebär starkt ledarskap med ett fåtal personer, som är villiga att utforska alla möjligheter och på samma gång backa upp projektet med massor med pengar och självständigt ta ansvar för att ett projekt kan lyckas, ett annat misslyckas. Det är nödvändigt att få ner antalet kommittéer, rensa i byråkratin. Och inte minst få bort flaskhalsarna mellan idéer-laboratorieförsök-fältförsök-industriproduktion-marknadsföring.

Målet måste vara att få i gång en världsproduktion av proteinrik föda som snabbt kan distribueras till de människor som är i akut behov av näring, förklarade han.

För att nå detta behövs en rad åtgärder. Statligt stöd och fondpengar av typ krigsmedel bör ges industrier som vill göra snabba och stora insatser inom forskning och framställning av protein.

Kurser i ekonomisk geografi för forskare, så att projektet direkt sätts i kontakt med social struktur, distrikter i olika delar av världen.

Svenska insatser mot svält

Doc. Bo Hellgren redogjorde för forskning och produktion av fiskprotein i Mölndal och Varberg. Utgångsmaterialet är sill som i slutprodukten blir koncentrerat fiskproteinpulver med så obetydlig lukt och smak att det kan tillagtas olika maträtter eller drycker. 20 ton sådan föda sändes nyligen i form av chokladpulver till Biafra. Det är första gången man använder det i stor skala, men förhållandena där nere gör att man ännu inte vet så mycket om

effekten. En ny sändning skall ner inom kort.

I Etiopien har man i samarbete med SIDA fått fina resultat av en i Sverige utvecklad produkt, faffa, som tillverkas där på konventionella proteinämnen. Över 30 000 barn får dagligen sin frukostgröt-faffa. Med tillsats av jod har man också haft framgång i bekämpningen av struma hos dessa barn.

Fiskproteinpulver kan tillverkas upp till 500 ton om året i Sverige, enda landet som f.n. gör pulver som människoföda. Redaktör Leif Knutsson, Astra, omtalade att man nu söker samarbete med något ledande internationellt livsmedelsföretag för att få i gång fabrikation i olika delar av världen nära stora fiskförekomster. En referensanläggning skall byggas vid Astras fabrik i Bua i Halland.

I den resolution som antogs av symposiet betonades bl.a. att livsmedelsindustrin har stora fonder av erfarenhet och kunskaper men att dessa till stor del inte inriktas på att få fram nya livsmedel till befolkningen i de svältande länderna.

Regeringarna måste stimulera livsmedelsindustrin att bidra till att avhjälpa undernäringen.

Vid universiteten finns på liknande sätt outnyttjade möjligheter till forskning i samarbete mellan olika vetenskapsgrenar för att angripa livsmedelsproblemet över hela fältet.

Rymdforskningen som världshjälp!

Rymdforskningen har gjort fantastiska framsteg sedan den första satelliten sändes upp för drygt tio år sedan. I sommar anordnar FN en världskonferens om hur man praktiskt skall kunna utnyttja dessa vetenskapliga erövringar. Inte bara de stora rymdstaterna utan alla länder, kanske särskilt de underutvecklade, har mycket att vinna på det som nu ligger inom räckhåll: massundervisning via satellit-TV, säkrare väderleksprognoser och kartläggning av mineral- och vattentillgångar för att ta några exempel...

Så heter det i en FN-rapport men uppgifterna verkar en smula för ljusblåa i tonen. Det har tvärtom från u-länder framförts en viss misstänksamhet mot TV-utsändningar från satellit, ordnade i de rika ländernas regi. Det man fruktar är naturligtvis en politiskt ensidig indoktrinering, som i sämsta fall kan utsätta landet för politiska risker. Det går väl knappast heller att övertyga en svältande värld om att rymdforskningen är mänsklighetens primära intresse just nu. Alla vet ju att det först och främst är militära skäl som har legat bakom de väldiga ekonomiska anslagen till rymdstaternas experiment. Kartläggning av mineral- och vattentillgångar är verkligen en mycket kraftig eftertänksamhet.

Dödligheten bland de exponerade var 12,2 promille mot 8,3 promille för befolkningen på de längre bort belägna Marshallöarna. Missfall och dödfödda förekom dubbelt så ofta bland de exponerade kvinnorna under de fyra första åren efter detonationen. I den kraftigast bestrålade gruppen inträffade sköldkörtelförändringar hos 79 procent av barn som exponerades vid mindre än tio års ålder.

Alla fiskarna på Den lyckliga draken fick, som sedan länge har omtalats, skador av det radioaktiva materialet. En av dem avled. Vid efterundersökning helt nyligen hade 13 av de 18 överlevande kvarstående hudförändringar.

En omöjlig samhällsbildning

Stockholm bygger den ena satellitstaden efter den andra — nu senast Skärholmen. Allt fler röster har höjts mot den brist på hänsyn till människan som dessa stenstäder för bilar utgör. Svenska Dagbladet inledde kritiken och därpå

kom i DN det radikala förslaget av Lars-Olof Franzén: Riv Skärholmen. När en av de 18 i Svenska Akademien prosektor Lars Gyllensten tog till orda gav kritiken genljus också i TV och radio.

Han angrep problemet med tyngdpunkt på dess medicinska vådor, och konstaterade att "det finns inga andra, moderna städer att bo i än dessa rangergårdar för biltrafik, dessa cementrännor, bankpalatstorg, parkeringshuskaserier, rök-buller-cancerogenfyllda stenkavertor som stadsbyggarmonopolister skänker oss."

Gyllensten angriper sedan det politiska system och de ekonomiska särintressen som driver fram de för bilar men inte för människor anpassade sovstäderna.

Ulf Hård af Segerstad konstaterar i Sv.D. att man har låst fast ett gruppcentrum för 300 000 människor vid ett snabbt åldrande kommunikationssystem.

"Och allt detta medan man i USA och Japan febrilt rustar för utbyggd spårbunden trafik. Bilen skall anpassas till staden och inte tvärtom som nu sker."

Det är uppenbart att stadsplanerarna i fortsättningen borde lera sig med socialmedicinsk och psykiatrisk sakkunskap och att denna bör ägna större uppmärksamhet åt de psykofysiska problemen som sammanhänger med samhällsbyggandets allmänna ursprung.

Den dag då oljan tar slut — och det rör sig om decennier, inte sekler — kommer tanklösheten att framstå i hela sin bjärthet. Men då har förmodligen tusentals individer, kanske hela generationer vållats medicinska och psykiska skador.

Vart hör de intersexuella?

"Termen intersexualitet omfattar sådana tillstånd beträffande vilka det till följd av anatomiska eller psykiska avvikelser föreligger svårigheter att fastställa individens kön. Individen företer både manliga och kvinnliga drag." Det är den definitionen de sakkunniga avger i sitt betänkande "Intersexuellas könstillhörighet" som har överlämnats till justitieministern.

De somatiska intersexuella — hermafroditer eller pseudohermafroditer — kännetecknas av att könsorganen är missbildade. Individer med icke-somatisk intersexualitet — transsexuella — däremot uppvisar normalt inga anatomiska särdrag men upplever sig såsom tillhörande motsatt kön mot det anatomiska och önskar också leva i motsatt könsroll.

Det juridiska avgörandet om kön har i allmänhet överlämnats åt medicinsk expertis. På senare tid har tagits mera hänsyn än tidigare till psykosociala faktorer, dvs individens egen upplevelse av sin könstillhörighet och sin könsroll.

Könstillhörigheten har hittills bestämts av kyrkobokföringens anteckningar — liksom i förnamnet. Skulle domstol eller annan myndighet i något fall få anledning att misstänka att denna presumtion inte motsvarar det verkliga könet måste myndigheterna självständigt pröva frågan och vid behov höra sig för hos medicinsk expertis. Det har hänt att namnmyndigheten efter medicinsk utredning har medgivit byte av förnamn till sådant namn för motsatt kön. Det har också förekommit äktenskap i den nya könsrollen. Utredningen meddelar — märkligt nog — att förnamnsbyte har fått ske trots att man från medicinskt håll inte har medgivit att individen tillhör motsatt kön än tidigare förmodat. Men förhållandena är oklara.

Det nu föreliggande lagförslaget innebär att de intersexuella får en möjlighet att få frågan om könstillhörighet prövad efter grundsatser som är lämpade för kategorin och att prövningen utmynnar i något som har bindande verkan för framtiden. Det innebär bl.a. rätt att ingå äktenskap. Detta gäller de fall då könsregistreringen befinns vara felaktig från början.

Mest svårknäckt är naturligtvis frågan om de icke somatiskt intersexuella ställning. För fastställelse av nytt kön krävs enligt förslaget i första hand att sökanden fyllt aderton år, att han (betydligt nog skriver utredningen med ett könsbestämt pronomen) sedan ungdomen upplever sig såsom tillhörande motsatt kön mot

det varunder han upptagits i kyrkobokföringen, att han sedan avsevärd tid uppträder i enlighet därmed samt att han måste antas även framledes leva i sådan könsroll.

"Motsättningen mellan de anatomiska förhållandena och de psykosociala faktorerna minskas bl.a. av att den transsexuelle som regel undergått sådana förändringar ifråga om utseende, klädedräkt, rörelseschema osv som är ägnade att underlätta anpassningen till den nya könsrollen. Utöver de nu nämnda kraven fordras för fastställelse att sökanden inte är gift och att han har undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga."

Frågan om de somatiskt intersexuella kan väl synas vara lätta-

re. Här föreslår utredningen rekonstruktiva operationer av genitalia både för att häva missbildningar och för att få till stånd en anatomisk anpassning till könsidentiteten. Men sådana ingrepp bör ske under rättslig kontroll. Och i dessa fall är steriliseringsfrågan betydligt ömtåligare och måste prövas mera omsorgsfullt.

De sakkunniga föreslår att det tillsätts en särskild nämnd bestående av ordförande och fyra övriga ledamöter, som fastställer könstillhörigheten. Ordföranden bör inneha eller ha innehaft domarämbete, av de övriga bör två vara läkare med lång erfarenhet av dessa frågor och de båda andra personer med erfarenhet "av allmänna värv".

Ny organisation för psykisk industrihälsovård

The International committee for industrial mental health sammanträdde i Stockholm den 18—20 augusti. Representanter för 16 länder från båda sidor om järnridån diskuterade bl.a. den kampanj för mentalhygien som på initiativ av LO och SAF kommer att genomföras av Folksam på de flesta arbetsplatser under 1969. Kampanjen går ut via företagsnämnderna till befintliga och nyinrättade studiecirkel, som skall diskutera ett studiematerial baserat på två snart utkommande böcker av docent Curt Åmark resp. dr Erland Mindus. Båda tillämpar i stor utsträckning psykodynamiska referensramar för att belysa vad som sker bakom det som synes ske i mellanmänniska relationer, med särskild hänsyn till emotionella klimatet på arbetsplatsen. De utländska delegater-

na ansåg att förutsättningarna för en dylik kampanj torde vara mer gynnsamma i Sverige än i något annat land — dels har vi ett etablerat samarbete i bl.a. hälsofrågor mellan arbetsgivare och arbetstagare — dels har vi en etablerad studiecirkelverksamhet som torde sakna motstycke i andra länder.

International committee for industrial mental health är egentligen en ganska informell sammanslutning, och det var därför ett avsteg från vanan att en hel dag ägnades åt katedral presentation av forskningsrapporter, med begränsad tid till diskussion — en del röster höjdes för att man skulle försöka bevara karaktären av diskussionsklubb och överlåta formell rapportering till andra vetenskapliga sammanhang. Man gav dock uttryck för respekt för kvaliteten på de arbeten som presenterades från Sverige av

Bertil Gardell PA-rådet, Lennart Lewi KS, Bengt Gustafsson Arbetsmedicinska Institutet, Sven Forsman AI samt undertecknad.

En av kommitténs huvudsyften är att hålla medlemmarna och andra intresserade informerade om vad som händer forskningsmässigt och praktiskt inom området psykisk arbetsmedicin. Detta gör man med nyhetsblad, och en av styrelseledamöterna distribuerar en databehandlad sammanställning av aktuell forskning och litteratur även till icke medlemmar. För inval kan ifrågakomma inte bara läkare, utan även psykologer, sociologer, personaladministratörer och tekniker m.fl. med kvalificerat intresse för arbetsplatsens psykiska hälsovårdsproblem. Intresserade kan taga kontakt med nyvalde ordförande doktor Erland Mindus, Statens vägverk, Fack, Stockholm 12.

Ricardo Edström